

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Analitinė apžvalga
21/29

2021-03-25

Asmeninių asistentų neįgaliesiems statusas kai kuriose šalyse

Darbe apžvelgiamas asmeninių asistentų neįgaliesiems statusas 20 šalių: Airijoje, Australijoje, Belgijoje, Danijoje, Estijoje, Islandijoje, Ispanijoje, Japonijoje, JAV, Kanadoje, Latvijoje, Naujojoje Zelandijoje, Nyderlanduose, Norvegijoje, Prancūzijoje, Slovėnijoje, Suomijoje, Švedijoje, Šveicarijoje ir Vokietijoje.

Išvadas

2010 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymą Nr. XI-854 dėl Neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvaus protokolo, kuriuo ratifikavo 2006 m. gruodžio 13 d. Niujorke priimtus Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją ir jos Fakultatyvų protokolą.

Neįgaliųjų teisių konvencijos 19 straipsnyje („Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę“) nustatyta: Valstybės, šios Konvencijos Šalys, pripažįsta visų neįgaliųjų lygias teises gyventi bendruomenėje, lygias galimybes su kitais rinktis ir imasi veiksmingų ir atitinkamų priemonių, kad sudarytų sąlygas neįgaliesiems visapusiškai įgyvendinti šią teisę ir būti visiškai įtrauktiems į bendruomenę bei dalyvauti joje, taip pat užtikrintų, kad:

a) neįgalieji turėtų galimybę lygiai su kitais asmenimis pasirinkti savo gyvenamąją vietą ir tą vietą, kur jie nori gyventi ir su kuo, ir kad jie neprivalėtų gyventi konkrečioje gyvenamojoje aplinkoje;

b) neįgalieji turėtų galimybę pasinaudoti įvairiomis namuose, gyvenamojoje vietoje teikiamomis ir kitomis pagalbinėmis bendruomenėje teikiamomis paslaugomis, įskaitant asmeninę pagalbą, būtiną padėti gyventi ir integruotis į bendruomenę ir užkirsti kelią izoliavimui ar atskyrimui nuo bendruomenės;

c) neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis būtų suteikta galimybė naudotis bendruomenei skirtomis bendro naudojimo paslaugomis ir patogumais, kurie turi atitikti jų poreikius.

20 straipsnyje („Asmens mobilumas“) sakoma: Valstybės, šios Konvencijos Šalys, imasi veiksmingų priemonių, kad užtikrintų kuo savarankiškesnį neįgaliųjų mobilumą, įskaitant šias priemones:

a) sudaryti sąlygas neįgaliųjų mobilumui tokiais būdais ir tokiu laiku, kuriuos jie patys pasirenka, ir už prieinamą kainą;

b) sudaryti sąlygas neįgaliesiems gauti kokybiškas mobilumą palengvinančias priemones, įrenginius, pagalbines technologijas ir pagalbininkų bei tarpininkų pagalbą, įskaitant galimybę jais pasinaudoti už prieinamą kainą;

c) organizuoti mobilumo gebėjimų mokymą neįgaliesiems ir specializuotam personalui, dirbančiam su neįgaliaisiais;

d) skatinti, kad įmonės, gaminančios mobilumą palengvinančias priemones, įrenginius ir pagalbines technologijas, atsižvelgtų į visus neįgaliųjų mobilumo aspektus¹.

¹ Neįgaliųjų teisių konvencija: http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/seni_failai/Neigaliuju_teisiu_konvencija.pdf

Airija

Asmeninio asistento paslauga gali būti finansuojama pagal vietos sveikatos ar užimtumo programas, daugiausia ją finansuoja Sveikatos priežiūros valdyba (HSE). Nevyriausybinių organizacijų (NVO), bendradarbiaudamos su vietos valdžios institucijomis, yra finansuojamos ir savo ruožtu teikia paslaugas negalią turintiems asmenims, kuriems reikalinga asmeninio asistento pagalba. Tai yra alternatyvi tiesioginio apmokėjimo sistema, kai neįgalus asmuo tampa asmeninio asistento darbdaviu, kuris išrašo sąskaitas paslaugų teikėjui arba finansavimo atstovams, kad būtų apmokėta paslauga².

2017 m. asmeninio asistento ir namų priežiūros pagalba buvo išleista 79 mln. EUR HSE biudžeto, kas sudaro 5 proc. specialiųjų neįgalųjų paslaugų biudžeto. Ši suma padėjo 9 784 vartotojams³. 2018 m. neįgalųjų paslaugoms buvo skirta 1,7 mlrd. EUR, iš kurių 1 mlrd. EUR išleista apgyvendinimo paslaugoms, kurios skiriamos 1,3 proc. asmenų su negalia. Tik 0,3 proc. visų neįgalųjų gavo asmeninio asistento finansavimą. Nuo 2010 m. iki 2017 m. asmeninio asistento ir namų pagalbos paslaugų gavėjų sumažėjo daugiau nei 25 proc. Asmeninio asistento paslaugą 957 asmenys gauna nuo 1–5 val., nuo 6–10 val. – 538, ir tik 256 asmenims 2017 m. buvo skirta nuo 21–40 val. Remiantis Airijos neįgalųjų su vežimėliais asociacijos (IWA) duomenimis, asmeninio asistento paslaugos kaina, dirbant 24 val. per dieną, metams yra 200 tūkst. EUR, o 40 val. per savaitę – beveik 48 tūkst. EUR per metus⁴. Asmeninio asistento valandinis įkainis pirmadieniais – šeštadieniais nuo 8 val. iki 20 val. yra 12,50–15,00 EUR, o nuo 20 val. iki 24 val. – 16,00–18,50 EUR, sekmadieniais – maždaug 21,00–24,00 EUR, valstybinių švenčių dienomis – 28,00–31,00 EUR per val. Valandų skaičius per dieną ar per savaitę priklauso nuo individualių asmens poreikių, negalios lygio, aplinkos, bei nuo to, ar asmuo yra dirbantis⁵.

Asmenys su negalia turi teisę naudotis įvairiomis priežiūros paslaugomis, kurios gali apimti visuomenės sveikatos slaugytoją, pagalbą namuose, asmeninę pagalbą, psichologines paslaugas, kalbos terapiją, ergoterapiją, socialinio darbo paslaugas, kineziterapiją, dienos priežiūros paslaugas. Daugeliu atvejų jiems teikiama pirmenybė teikiant paslaugas. Taip pat suteikiamos papildomos socialinės gerovės išmokos, namų ūkio pašalpos išmokų paketai, skubių ir išskirtinių poreikių apmokėjimas, mokesčių lengvatos neįgaliesiems vairuotojams, pašalpa slaugos namų mokesčiams, galimybė nemokamai naudotis viešuoju transportu ir kt.⁶

Už įvairias paslaugas asmenims su negalia ir jų globėjams atsakinga HSE. Paslaugas apima pagrindinės sveikatos priežiūros paslaugos, taip pat vertinimas, rehabilitacija, pajamų išlaikymas, globa. Kai kurias paslaugas tiesiogiai teikia HSE arba savanoriškos organizacijos, gaunančios paramą, pavyzdžiui, Airijos neįgalųjų su vežimėliais asociacija – viena didžiausių pagalbinio gyvenimo paslaugų teikėjų asmenims su fizine negalia Airijoje, kurią finansuoja HSE⁷.

Tam, kad gautų asmeninio asistento paslaugas, pareiškėjai gali kreiptis tiesiogiai į finansuojamus paslaugų teikėjus arba gali užpildyti standartinę prašymo formą ir teikti paraišką neįgalųjų tarnybai; tai galima padaryti per savo vietos sveikatos priežiūros įstaigą. Pastaruoju atveju paslaugas organizuoja neįgalųjų tarnyba, naudodamasi „paslaugų paketais“. Sutartį dėl paslaugos tiesiogiai sudaro HSE su paslaugų teikėju, kad nurodytam neįgaliam asmeniui būtų nustatytas reikalingas asmeninio asistento valandų skaičius. HSE veikia sistema, kurioje kiekvienam neįgaliam asmeniui priskiriamas darbuotojas, kad atliktų individualių poreikių įvertinimą.

² Access to Life: Personal Assistant Services in Ireland and Independent Living by People with Physical and Sensory Disabilities: https://www.disability-federation.ie/assets/files/legacy/DFI001_Access_to_life_report_.pdf

³ ESRI Survey and Statistical Report Series Number 97: https://www.esri.ie/system/files/publications/SUSTAT97_0.pdf

⁴ Disability Federation of Ireland. Personal Assistant Services:

https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/committee/dail/32/committee_on_public_petitions/submissions/2018/2018-05-16_opening-statement-dr-joanne-mccarthy-and-mr-garry-toner-disability-federation-of-ireland_en.pdf

⁵ European Network on Independent Living (ENIL). European Survey on Personal Assistance: <https://enil.eu/wp-content/uploads/2013/02/European-Survey-on-Personal-Assistance-Final.pdf>

⁶ Checklist for people with disabilities and long-term illness:

https://www.citizensinformation.ie/en/reference/checklists/checklist_disability.html

⁷ HSE. Disability Services - Community and Social Care: <https://www.hse.ie/eng/services/list/4/disability/>

Norint pasinaudoti asmeninio asistento paslaugomis, asmuo turi turėti fizinio ar sensorinio pobūdžio negalią. Paslauga gali naudotis suaugusieji iki 65 metų. Vaikai iki 18 metų, kuriems reikalinga tokia pagalba, taip pat gali gauti šią paslaugą, kreipiantis tokia pačia paraiškos forma, kaip ir suaugusiems, tačiau paraiškos nagrinėjamos atskirais procesais⁸. Asmenys, vyresni nei 65 metų, tokios paslaugos gauti negali. Asmeninis asistentas skiriamas tuo atveju, jei yra reikalinga pagalba, reikalaujanti specialių įgūdžių, pavyzdžiui, kateterio valdymas, bei pagalba kasdienėje, pagrindinėje žmogaus veikloje, pavyzdžiui, namų ruošą, transportas, apsipirkimas, apsirengimas ir kt. Taip pat, kad padėtų atlikti užduotis, kurios skatintų įsitraukti į bendruomenę, gyventi savarankiškai, mokytis, tobulėti, įsidarbinti, taip sumažinant socialinę atskirtį ir užtikrinant asmens nepriklausomybę nuo šeimos narių ar globos įstaigų.

Australija

Sunki negalia apibrėžiama pagal pagalbos poreikį arba priežiūrą, kurių reikia trijose pagrindinėse veiklose: savęs priežiūros, judumo ir komunikacijos.

Specialistų neįgalųjų paramos paslaugos pirmiausia skirtos asmenims iki 65 metų, tačiau šias paslaugas gali gauti ir vyresni asmenys, jei jie atitinka tam tikrus kriterijus. Šiuo metu specialistų neįgalųjų paramos paslaugos teikiamos pagal Nacionalinę neįgalumo draudimo programą arba pagal Nacionalinį neįgalumo susitarimą. Vis dėlto vis daugiau paslaugų teikiama pagal Nacionalinę neįgalumo draudimo programą, kuri turėtų pakeisti didžiąją dalį visų kitų programų.

Neįgalieji gali gauti finansinę paramą, kuri padėtų kasdienio gyvenimo veiklose. Yra du instrumentai: neįgalumo paramos pensija ir judumo išmoka. 2018 m. neįgalumo paramos pensiją gavo apie 757 tūkst. gyventojų (tai – maždaug 35 proc. visų asmenų su negalia nuo 16 iki 64 metų), o judumo išmoką – apie 33 tūkst.

Taip pat yra slaugytojo išmoka, skirta asmenims, kurie dėl to, kad slaugo kitą asmenį, negali dirbti visą darbo laiką arba visai negali dirbti kito darbo.

Neįgalųjų asmeninius asistentus daugmaž atitinka neįgalųjų paramos darbuotojai (angl. *disability support worker*), kurie padeda neįgaliesiems namuose, institucinės globos įstaigose ir sveikatos priežiūros įstaigose. Šie darbuotojai bendradarbiauja su kitais sveikatos priežiūros specialistais, taip pat sudaro draugiją neįgaliesiems ir teikia jiems emocinę paramą.

Neįgalųjų paramos darbuotojams nereikia jokio formalaus išsilavinimo, tačiau neformalus mokymas vyksta. Pageidautina turėti tam tikrų asmeninių savybių darbui su neįgaliaisiais. Kvalifikaciją galima įgyti ir per praktiką⁹.

Belgija

Flandrijos regione asmeninės pagalbos biudžetas leidžia neįgaliajam visiškai kontroliuoti gaunamą paramą ir asmeninės pagalbos biudžetą, tačiau ne pagalbos teikėją. Asmeninės pagalbos biudžeto gavėjas sprendžia, kas dirbs jo pagalbininku, kokias užduotis ji arba jis turės atlikti, kokiu laiku ir kur, bei kaip tai turės būti daroma. Ši programa prasidėjo 2000 m., Flandrijos parlamentui priėmus asmeninės pagalbos biudžeto dekretą.

Flandrijos neįgalųjų agentūra administruoja asmeninės pagalbos biudžetus, o šią programą finansuoja Flandrijos gerovės ministerija. Pretenduoti į asmeninės pagalbos biudžetą gali neįgalūs asmenys iki 65 metų. Flandrijos neįgalųjų agentūra atlieka stebėseną ir turi teisę inspektuoti asmeninės pagalbos biudžetus. Flandrijos regione asmeninės pagalbos biudžeto dydis per metus sudaro nuo maždaug 9 tūkst. iki 45 tūkst. EUR.

⁸ Independent Living Movement Ireland. *Frequently Asked Questions*: <https://ilmi.ie/frequently-asked-questions/>

⁹ Australijos vyriausybė. *Supporting people with disability*: <https://www.aihw.gov.au/reports/australias-welfare/supporting-people-with-disability>; Australijos vyriausybė. *Services Australia. Caring for someone with an illness or disability*: <https://www.servicesaustralia.gov.au/individuals/subjects/caring-someone-illness-or-disability>; *How to become a Disability Support Worker*: <https://www.gooduniversitiesguide.com.au/careers-guide/disability-support-worker#you>

Valonijos regione asmeninės pagalbos biudžeto dydis per metus sudaro nuo 1 tūkst. iki 35 tūkst. EUR. Asmeninis biudžetas gali būti skiriamas asmeniui, vyresniam nei 21 metai, kuris yra netekęs savarankiškumo ir gauna 4 kategorijos (15 arba 16 taškų) arba 5 kategorijos (17 arba 18 taškų) neįgalumo išmoką.

Briuselio-sostinės regione asmeninės pagalbos biudžetai kol kas yra tik bandomieji¹⁰.

Danija

Danijoje įvairias asmeninio asistento paslaugų asmenims su negalia schemas administruoja vietos savivaldybės. Asmeninio asistento paslaugų asmenims su negalia pagrindai yra nustatyti Socialinių paslaugų įstatyme (dan. *Lov om social service*)¹¹. Šią paslaugą asmenys gali gauti tiek esant pagalbos poreikiui buityje, tiek darbo aplinkoje, tiek ir siekiant sudaryti sąlygas asmenims su negalia dalyvauti įvairiose bendruomenės veiklose.

Įstatymas nenustato konkrečių reikalavimų, kuriais vadovaujantis būtų sprendžiama, ar asmeniui yra reikalinga asmeninio asistento pagalba. Šį klausimą įstatymas palieka spręsti savivaldybėms, kurios yra įpareigosios įvertinti kiekvieną individualų atvejį ir nuspręsti, kokia pagalba asmeniui yra reikalingiausia (pagalbos terminas, apimtis, valandų skaičius, papildomos reabilitacijos priemonės ir kiti aspektai). Asmeninio asistento skyrimo poreikis taip pat turi būti pagrįstas ir ekonomiškai. Esant sudėtingiems atvejams (pavyzdžiui, sprendžiant dėl asmeninio asistento pagalbos pobūdžio asmenims, kuriems reikalingos nuolatinės kvėpavimo pagalbos priemonės), sprendžiant dėl tinkamos asmeninio asistento pagalbos skyrimo, pasitelkiami ir kiti ekspertai. Daugeliu atvejų asmeninio asistento pagalbos poreikis yra įvertinamas kasmet.

Paprastai asmeninio asistento paslaugas apmoka savivaldybės. Jei paslaugos yra brangesnės nei nustatyta maksimali riba, savivaldybė gali apmokėti dalį išlaidų (50 ar 25 proc.). Taip pat, jei yra reikalingos specialiosios paslaugos (kompleksinės paslaugos, pavyzdžiui, asmeninis asistentas ir kvėpavimo pagalbos įrenginiai), už asmeninio asistento paslaugas moka savivaldybės, o už papildomas paslaugas – valstybė, per regionų administraciją. Asmeninio asistento paslaugų teikimo kaina yra nustatoma susitarimais tarp savivaldybių ir profesinių sąjungų, atsižvelgiant į atitinkamų paslaugų teikimo rinkoje kainą. Už asmeninio asistento paslaugas asmuo apmoka pats, tam tikslui gaudamas išmoką iš savivaldybės.

Įstatymas nustato, kad asmeninio asistento paslaugų teikimo kokybę privalo užtikrinti ir kontroliuoti savivaldybės, tačiau konkretūs reikalavimai atitinkamas paslaugas teikiantiems asmenims įstatymo lygmenyje nėra nustatyti. Atsižvelgiant į tai, asmeninio asistento paslaugas neįgaliui asmeniui gali teikti ir šeimos nariai bei gauti atitinkamą išmoką iš savivaldybės, tačiau praktikoje tai nėra dažnas atvejis, kadangi šeimos nariai savo artimiesiems paprastai padeda neatlygintinai¹².

Estija

Pagal Socialinės gerovės įstatymą asmeninio asistento paslauga yra socialinė paslauga, kurią organizuoja savivaldybės neįgaliems suaugusiems asmenims. Asmeninis asistentas padeda asmeniui su negalia jo kasdienio gyvenimo veiklose, tokiose, kaip judėjimas, valgymas, valgio gaminimas, apsirengimas, higiena, namų tvarkymas.

¹⁰ Flanders' Personal Assistance Budget: <https://zeroproject.org/policy/flanders/>; Budget d'Assistance Personnelle: https://www.aviq.be/handicap/vosbesoins/etre_autonome/bap.html; Budget d'assistance personnelle: <https://www.participate-autisme.be/go/fr/trouver-des-ressources/le-guide-pratique/fiche.cfm?id=20&question=15>; European Network on Independent Living (ENIL). Personal Assistance Tables: <https://enil.eu/policy/personal-assistance-tables/>

¹¹ Lov om social service: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2019/798>

¹² ENIL Personal Assistance Survey. Denmark: https://enil.eu/wp-content/uploads/2013/02/5.-PA-table_Denmark.pdf

Su neįgalioju, gaunančiu asmeninio asistento paslaugą, savivaldybė sudaro sutartį. Neįgalus asmuo turi teisę pasirinkti asmenį, teikiantį šią paslaugą. Neįgalusis turi teisę su paslaugos teikėju susitikti dar iki šiam pradedant darbą.

Asmeninio asistento paslaugos negali teikti asmuo, kuris:

- yra teistas už tyčinius kriminalinius nusikaltimus ir gali kelti grėsmę paslaugos gavėjo gyvybei, sveikatai ir turtui;
- susijęs pirmo arba antro laipsnio giminystės ryšiais su paslaugos gavėju;
- nuolat gyvena tame pačiame būste su paslaugos gavėju (įstatymo § 27–§ 29).

Asmeninio asistento paslaugos gavėjai daugiausia yra asmenys su sunkia negalia, susijusia su judumu ir/arba regėjimu. Paslauga teikiama asmenims, kurie gali priimti sprendimus dėl savo gyvenimo ir aiškiai instruktuoti asmeninį padėjėją. Taigi ši paslauga iš esmės nepritaikyta vaikams su negalia.

Asmeninio asistento paslaugas finansuoja savivaldybės, tačiau neįgalusis taip pat turi šiek tiek primokėti už asmeninio asistento darbo valandą. Kai kuriose savivaldybėse asmeniniam asistentui mokamas mėnesinis atlyginimas, tuo tarpu kai kuriose kitose – už darbo valandas pagal valandinį tarifą. Šios paslaugos teikiamos, neatsižvelgiant į neįgaliojo išteklius¹³.

Islandija

Islandijoje paslaugų asmenims su negalia teikimas vyksta individualizuotu principu, t. y. asmuo su negalia kreipiasi į savo savivaldybės atsakingą padalinį dėl atitinkamų paslaugų gavimo. Vis dėlto pačios savivaldybės asmeninio asistento paslaugų neteikia, tačiau apmoka NVO, kooperatyvų ir kitų organizacijų teikiamas paslaugas.

Kaip tokių organizacijų privalumas yra akcentuojamas aukštesnis individualizuotų paslaugų teikimo lygis, lyginant su viešojo sektoriaus paslaugomis, kurios dažniausiai beveik išskirtinai būna sukoncentruotos į medicininio pobūdžio paslaugas. Per aukščiau paminėtas organizacijas samdomi asmeniniai asistentai padeda sunkią negalią turintiems asmenims buityje, socialiniame gyvenime, laisvalaikio leidime ir pan. Be to, tokio pobūdžio organizacijos (kooperacijos ar kitu teisiniu pagrindu) būna valdomos pačių neįgaliųjų, o jose dirba taip pat negalią turintys asmenys¹⁴.

Ispanija

Didžiausią Autonomijos ir priklausomybės priežiūros sistemos (SAAD) sumą kasmet nustato vyriausybė karališkuoju dekretu, iš anksto susitarus su SAAD teritorine taryba. Didžiausia asmeninio asistento paslaugos suma, nustatyta III laipsnio priklausomybei, yra 715 EUR per mėn., II laipsnio – 426 EUR per mėn., o I laipsnio – 300 EUR per mėn. Kiekvienu atveju išmokos dydis nustatomos individualios priežiūros programoje, atsižvelgiant į naudos gavėjo ekonominį pajėgumą, kuris negali būti mažesnis kaip 10 proc. nei nustatytas maksimalus dydis kiekviename priklausomybės laipsnyje¹⁵. Teoriškai asmeninio asistento finansavimas šalyje sukurtas kaip tiesioginių išmokų sistema, – asmenys su negalia gauna tiesioginę išmoką ir patys tampa šios paslaugos administratoriais, tačiau dėl per didelio sudėtingumo neįgaliesiems asmeninio asistento pagalba dažnu atveju suteikiama kaip socialinė paslauga.

Asmenims su negalia šalyje taikomos įvairios lengvatos, tokios, kaip galimybė gauti būstą, naudotis neįgaliųjų užimtumo skatinimo priemonėmis, darbo vietos ar namų pritaikymas, ankstyva pensija, subsidijos ar individuali pagalba reabilitaciniam bei palaikomajam gydymui, švietimo ištekliai ir parama, su įmokomis nesusijusi neįgalumo pensija, pagalba sveikatos priežiūrai ir pašalpa

¹³ Social Welfare Act: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/517012017002/consolide/current>; Services provided by the local government: <https://www.sm.ee/en/services-provided-local-government>; European Network on Independent Living (ENIL). Personal Assistance Tables

¹⁴ NPA. Hlutverk aðstoðarfólks: <https://npa.is/index.php/hvad-er-npa/hlutverk-adhstodharfolks>

¹⁵ Prestación económica de asistencia personal (SAAD):

<https://www.serviciosocialescantabria.org/index.php?page=prestacion-economica-de-asistencia-personalizada>

vaistams, judumo subsidija ir transporto išlaidų kompensacija, išmokos šeimai, vaiko priežiūros atostogų pratęsimas, mokesčių lengvatos ir kita pagalba neįgaliesiems, numatyta kompetentingose socialinių paslaugų institucijose¹⁶.

Už neįgaliųjų paslaugų įgyvendinimą ir teikimą atsakingos autonominių regionų valdžios institucijos bei nacionalinės sveikatos apsaugos bei socialinių paslaugų ir lygybės ministerijos, nacionalinė neįgaliųjų tarnyba, teritorinė socialinių paslaugų tarnyba, savarankiško gyvenimo tarnyba, priklausomybės pripažinimo ir išmokų paskirstymo tarnyba, senjorų ir socialinių paslaugų institutas, kiti neįgaliųjų priežiūros ir socialinių paslaugų centrai ir organizacijos¹⁷.

Autonominiai regionai nustato įstaigas, atsakingas už priklausomybės situacijos vertinimą, kurios atliekant reikalingą asmens priežiūrą pateikia priklausomybės laipsnio įvertinimą, kuriame nurodyti asmens gebėjimai vykdyti įvairias kasdienes užduotis. Vertinimas atliekamas remiantis Pasaulio sveikatos organizacijos priimtu tarptautiniu funkcionavimo, negalios ir sveikatos klasifikacijos modeliu (ICF)¹⁸. Kai negalią turinčiam asmeniui patvirtinamas bet kuris priklausomybės laipsnis, jis arba jo teisėtas atstovas gali tiesiogiai sudaryti sutartį su fiziniu asmeniu dėl asmeninio asistento paslaugos ir gali gauti tiesioginę išmoką. Tokiu atveju sutartį sudaręs asmuo prisiima visą teisinę atsakomybę už darbo santykius, pasirašo tarp jų privačią paslaugų teikimo sutartį bei turi užregistruoti savo asmeninį asistentą socialinės apsaugos skyriuje kaip individualia veikla užsiimančią asmenį. Arba gali sudaryti sutartį su akredituotu privačiu subjektu, tarpininkaujant savarankiško gyvenimo tarnybai, kuri samdo ir atleidžia asmeninį asistentą bei veikia kaip tarpininkė tarp abiejų šalių. Ši paslauga gali būti teikiama iš atitinkamo autonominio regiono ir turi turėti administracinį leidimą paslaugai teikti. Abiem atvejais neįgalus asmuo pats renkasi, kokias funkcijas ir užduotis turėtų atlikti asmeninis asistentas¹⁹, o bendrųjų socialinių paslaugų tarnybos komisija atlieka socialinės aplinkos bei techninę socialinę apžiūrą, kurioje įvertinama, ar asmeninio asistento teikiamos paslaugos atitinka individualius neįgaliojo poreikius, toliau įvertinamas asmeninio asistento tinkamumas.

Asmeninis asistentas turi atitikti šiuos reikalavimus:

- sutarties pasirašymo dieną turi būti pilnametis;
- būti Ispanijos pilietis;
- atitikti darbingumo ir tinkamumo teikti asmeninę pagalbą sąlygas;
- teikti paslaugas pagal darbo sutartį, pasirašytą su naudos gavėju arba jo teisiniu atstovu;
- nebūti šeimos narys, sutuoktinis, giminaitis ir kt. asmeniui, kuriam suteikiama paslauga. Tik išimtiniais atvejais, kai paslaugos gavėju rūpinasi jo šeimos nariai ir laikomasi Įstatymo dėl asmens savarankiškumo ir priklausomų asmenų priežiūros skatinimo 14 straipsnio 4 dalies nuostatų, gali būti suteikiamas finansavimas²⁰;
- nepilnamečių priežiūros atveju negali būti teistas už seksualinius nusikaltimus;
- sudarant sutartį per juridinį asmenį, subjektas turi turėti išduotą akreditaciją, patvirtinančią, kad asmuo neturi jokių priklausomybių²¹;
- turėti bent vieną iš šių kvalifikacijų: priklausomų asmenų priežiūros arba vyresniojo socialinės integracijos techniko kvalifikaciją, nuolatinės gyvenamosios vietos ar socialinėse įstaigose gyvenančių priklausomų asmenų socialinės ir sveikatos priežiūros kompetencijų

¹⁶ Instituto de Mayores y Servicios Sociales. *Grado de discapacidad*:

https://www.imsero.es/imsero_01/autonomia_personal_dependencia/grado_discapacidad/index.htm

¹⁷ Spain Fact Sheet on Social Care & Support Services Sector for Persons with Disabilities:

https://www.easpd.eu/sites/default/files/sites/default/files/Publications/countryreports1/easpd-spain_fact_sheet.pdf

¹⁸ Sociedad General de Autores y Editores. *Valoración de la situación de la dependencia*: <http://www.sgae.es/es-es/sitepages/corp-ayudaP2.aspx?i=255>

¹⁹ Asistencia Personal Una herramienta clave para el ejercicio del derecho a la Vida Independiente de las personas con discapacidad intelectual o del desarrollo: <https://www.plenainclusion.org/sites/default/files/asistenciapersonal.pdf>

²⁰ Law 39/2006, Of 14 December, Promotion Of Personal Autonomy And Care For People In A Situation Of Dependence: <https://www.global-regulation.com/translation/spain/1446019/law-39-2006%252c-of-14-december%252c-promotion-of-personal-autonomy-and-care-for-people-in-a-situation-of-dependence.html>

²¹ Generalitat Valenciana. *Asistente Personal*: <http://inclusio.gva.es/es/web/dependencia/asistente-personal>

pažymėjimą (isp. *Certificado de Profesionalidad de Atención Sociosanitaria a Personas Dependientes*) arba bet kuri kitą pažymėjimą, įrodantį tas pačias kompetencijas.

Be aukščiau nurodytų kvalifikacijų, asmeniniai asistentai gali turėti bet kuri socialinės ar sveikatos srities išsilavinimą, pavyzdžiui, medicinos, slaugos, psichologijos, kineziterapijos, socialinio švietimo, specialiojo ugdymo ir kt. Taip pat gali turėti pažymėjimą, įrodantį ne mažiau kaip 50 val. specialiojo kurso išklusimą asmeninės pagalbos srityje, tačiau vaikų iki 18 metų asmeninių asistentų atitinkamo kvalifikacijos laipsnio trūkumo šis kursas nekompensuoja. Be kompetencijų ir įgūdžių, svarbu, kad asmeninis asistentas atitiktų savybes, kurios reikalingos jo profesijai, t. y. lankstumas, universalumas, kantrybė, bendravimo įgūdžiai ir pan.²²

Asmeninio asistento paslaugoms nacionaliniu lygmeniu apribojimų nėra ir ją gali gauti visi asmenys, kurie turi neįgalumo statusą ir pripažintą bet kuri priklausomybės laipsnį, nuo kurio priklausys išmokos dydis, tačiau regioniniu lygmeniu kai kuriuose regionuose ši paslauga neteikiama asmenims, turintiems protinę negalią. Pirmenybė teikiama asmenims su fizine negalia. Šalyje yra trys asmeninio asistento tipai: vaikų iki 18 metų terapinės pagalbos asistentas, kurio tikslas – remiantis vaiko interesais stiprinti ir gerinti įgūdžius, garantuoti teisę į švietimą, išitraukimą į socialinį gyvenimą; asmeninio asistento pagalba asmenims nuo 18 iki 64 metų, kuri skiriama tuo atveju, jei asmeniui reikalinga pagalba kasdieninėje savarankiškoje veikloje, šeiminiame gyvenime, darbe ar mokantis, įskaitant laisvalaikį, socialines veiklas; asmeninis asistentas vyresniems nei 65 metų asmenims suteikiamas išimtiniais atvejais, jei asmuo turi savivaldybės socialinės tarnybos pagrįstą darbuotojo ataskaitą, kuri įrodo asmens gyvenimo savarankiškumą bei yra patvirtinta bendrųjų socialinių paslaugų tarnybos techninio vertinimo komisijos, kuriame nustatytas priklausomybės laipsnis ir asmeninio asistento poreikiai. Asmenys, kuriems asmeninio asistento paslaugos buvo skiriamos iki 65 metų, jomis turi galimybę naudotis ir toliau, iki kol galės įrodyti savo savarankišką gyvenimą. Maksimalus asmeninio asistento valandų skaičius per dieną gali būti nuo 2,5 iki 3 val.

Tam, kad gautų šią paslaugą, asmenys turi: būti vyresni nei 3 metų; gebėti valdyti ir kontroliuoti savo gyvenimą (nepilnamečių atveju, per savo teisinį atstovą); gyventi savarankiškai, priimti sprendimus ir duoti nurodymus asmeniui, atsakingam už asmeninę pagalbą; atitikti kitus bendruosius reikalavimus, numatytus Įstatyme dėl asmens savarankiškumo ir priklausomų asmenų priežiūros skatinimo. Asmeninio asistento teikiamos paslaugos priklauso nuo kiekvieno žmogaus individualių poreikių ir gyvenimo būdo. Neįgalus asmuo gali kontroliuoti kaip, kada ir kur nori gauti šią paslaugą²³.

Japonija

Teisės aktai dėl neįgaliųjų teisių ir jų savarankiško gyvenimo yra priimti.

„Asmeninio asistento“ sąvoka Japonijoje suvokiama kaip „individualizuoto asistento“ sąvoka. Tačiau ji iš esmės reiškia tai, kad asmuo, kuriam reikia pagalbos, priima sprendimą ir jo valia yra gerbiama. Tačiau iš esmės neįgaliųjų šeimos nori, kad asmenys su negalia liktų institucinės globos įstaigose – arba neįgalieji neturi kito pasirinkimo – dėl to, kad stokojama adekvačios politikos, kaip palengvinti šeimų našta slaugyme²⁴.

Nepaisant to, kad yra pakankamai nemažai institucinės globos įstaigų, tačiau vietų skaičius jose nepakankamas, ir gana didelis skaičius neįgaliųjų gyvena su savo šeimomis. Palyginti nedidelis skaičius neįgaliųjų gyvena vieni. Pavyzdžiui, asmenims su psichikos negalia, vadinamiesiems socialinės hospitalizacijos pacientams, kurių yra maždaug 70 tūkst., reikia juos remiančio asmens

²² Generalitat Valenciana. *Instrucción de la Dirección General de Atención Primaria y Autonomía Personal por la que Regulan las Condiciones y Prestaciones para el Asistente Personal Regulado en el Decreto 62/2017*: <http://inclusio.gva.es/documents/610662/167414862/INSTRUCCIÓN%20PRESTACIÓN%20ECONÓMICA%20DE%20ASISTENTE%20PERSONAL/c2306537-e105-4ebf-9b18-84c0d4065cd5>

²³ European Network on Independent Living (ENIL). *Personal Assistance Tables*

²⁴ *Submission to the Committee on the Rights of Persons with Disabilities*: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:6t9S5_4OYWkJ:https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRPD/DGD/2016/JapanNationalAssemblyDisabledPeoplesInternational.doc+&cd=9&hl=lt&ct=clnk&gl=lt

arba įrangos, kad jie galėtų gyventi savarankiškai, tačiau užsibrėžti tikslai šioje srityje vis nepasiekiami. Per 10 metų iš institucinės globos į daugiau ar mažiau savarankišką gyvenimą perėjo apie 20 tūkst. pacientų.

Kai kurios savivaldybės apriboja neįgalųjų teises iki dalyvavimo politikoje, taip pat religinėje, socialinėje arba laisvalaikio veiklose, tačiau kitos tai draudžia. Kai kuriais atvejais savivaldybės draudžia naudotis paslaugomis, kai neįgalus asmuo nori nuvykti į kultūros renginį ar į viešojo maitinimo įstaigą, kai tai susiję su alkoholio vartojimu (tai laikoma nepriimtina socialinių normų požiūriu), arba į azartinių lošimų vietą.

Gyvenimo bendruomenėje paramos paslaugoms centrinė valdžia ir prefektūrų valdžia gali subsidijuoti atitinkamai 50 proc. ir 25 proc. Tačiau ir savivaldybėms tenka nemaža našta, ypač jei nacionaliniame ir prefektūrų biudžetuose jaučiamas lėšų trūkumas. Tai ypač apima komunikacijos paramą ir transporto paramą, kurios priklauso nuo savivaldybės finansinio pajėgumo²⁵.

JAV

Asmeniniai asistentai teikia nemedicininę pagalbą suaugusiems asmenims su negalia, kurie dirba, dalyvauja savanoriškoje bendruomenės veikloje arba lanko mokyklą. Asmeniniai asistentai padeda atlikti: nesudėtingus namų ruošos darbus, nusimaudyti vonioje, apsirengti, gaminti valgį, apsipirkti, vairuoti transporto priemonę arba naudotis viešuoju transportu. Didžiausias asmeninio asistento pagalbos valandų skaičius per savaitę – 40 val. Asmeninio asistento programa reikalauja, kad asmuo pats galėtų vadovauti paslaugų teikimui.

Iš esmės yra du priežiūros namuose tipai: sveikatos priežiūros paslaugos namuose ir priežiūros namuose paslaugos. Jei šeimos nariui reikia reguliarios pagalbos tenkinant sveikatos priežiūros poreikius, geriausias pasirinkimas gali būti sveikatos priežiūros namuose organizacijos ir kvalifikuotų slaugytojų agentūros. *Medicare*, *Medicaid* ir kai kurios privačios draudimo bendrovės apmoka kai kurias sveikatos priežiūros namuose paslaugas, ypač jei jos paskirtos gydytojo. Tačiau daugelis šeimų už sveikatos priežiūros namuose paslaugas turi primokėti iš savo lėšų.

Priežiūros namuose paslaugos teikia pagalbą kasdienėje veikloje, kai tai nesusiję su medicina. Kainos už šias paslaugas įvairuoja, kaip ir teisė jomis naudotis. Dažnai tenka samdyti darbuotoją iš agentūros arba kokį nors pažįstamą asmenį ir jam mokėti. Kai kuriose bendruomenėse padeda savanorių organizacijos. Nors *Medicare* šių paslaugų neapmoka, *Medicaid* – valstybinis sveikatos draudimas mažas pajamas gaunantiems asmenims – padengia tam tikros ribotos priežiūros namuose išlaidas arba namų ruošos paslaugas tiems, kas turi teisę tokias paslaugas gauti. Jei šeimos nariui yra sukakę 60 metų ir daugiau, jis arba ji taip pat gali turėti teisę į kitas valstybės programas, kurias administruoja vietos pagyvenusių asmenų skyriai, tokias, kaip transporto paslaugos, maisto programos (pavyzdžiui, „maistas ant ratų“), taip pat ribotą asmeninę priežiūrą namuose ir namų ruošos paslaugas²⁶.

Kanada

Išskiriami šie „remiamo būsto“ (angl. *supportive housing*) tipai: ilgalaikės slaugos namai (*long-term care home*), specialiai skirti ilgalaikiai slaugai; priežiūra namuose ir bendruomenėje (*home and community care*), kai asmuo gyvena savo namuose, taip pat priežiūrą gali gauti mokykloje arba bendruomenėje; senelių/pensininkų namai (*retirement home*), kurie yra privačiai valdomi ir kur nuomojamas kambarys arba namas.

²⁵ Japan Disability Forum. *Parallel Report*: https://www.normanet.ne.jp/~jdf/data/pr/jdf_report_for_lois_en.pdf

²⁶ *Personal Assistance Services Program*: <https://www.caregiver.org/state-resource/personal-assistance-services-program-pasp/>; *How can I find someone to help care for my family member at home?*: <https://www.caregiver.org/faq/how-can-i-find-someone-to-help-care-for-my-family-member-at-home/?via=caregiver-resources,faq>; *Medicaid. Self-Directed Services*: <https://www.medicaid.gov/medicaid/long-term-services-supports/self-directed-services/index.html>

Toliau kiek plačiau apžvelgsime priežiūrą namuose ir bendruomenėje. Šio tipo priežiūra leidžia gauti profesionalią sveikatos priežiūrą, asmeninę priežiūrą, namų tvarkybą, šeimos valdomą priežiūrą namuose ir gyvenimo pabaigos slaugą namuose. Šiuo atveju nėra nustatytų amžiaus reikalavimų, o asmens vietinis sveikatos integracijos tinklas (LHIN) įvertina, ar asmuo turi teisę gauti šio tipo paslaugas, kokio lygio ir kiek ilgai. Provincijos vyriausybė apmoka nemažą dalį teikiamų paslaugų, jei asmuo turi teisę jas gauti, o kitu atveju asmuo gali pretenduoti į bendruomenės paramos paslaugas, kai už gaunamas paslaugas dažnai reikia primokėti tam tikrą dalį. Taip pat už atlygį galima gauti ir privačių paslaugų teikėjų paslaugas.

Valdžios finansuojamas paslaugas teikia sveikatos priežiūros specialistai ir asmeniniai paramos darbuotojai (*personal support worker*), su kuriais LHIN sudaro sutartis. LHIN atveju vadybininkas sudaro priežiūros namuose planą pagal kliento poreikius; planas gali būti keičiamas priklausomai nuo aplinkybių.

2020 m. pabaigoje Kanados vyriausybė paskelbė planą parengti maždaug 4 tūkst. asmeninių paramos darbuotojų, nes šių darbuotojų trūksta, ypač COVID-19 pandemijos akivaizdoje. Tam bus skirtas daugiau kaip 23 mln. CAD finansavimas kolegijoms ir institutams, kad jie parengtų pagreitintą prijungtinę (*online*) programą. Programa truktų 6 savaites prijungtinio mokymo ir dar 4 mėn. apmokamos praktikos. Besimokantiesiems patiems mokėti nieko nereikėtų²⁷.

Latvija

Teisės akto – Neįgalumo įstatymo – nuostatos dėl asmeninių asistentų įsigaliojo nuo 2013 m. pradžios. Neįgalieji gali kreiptis dėl asmeninio asistento paslaugos, kurią finansuoja vyriausybė, o administruoja savivaldybės. Remiami neįgalieji, kurie juda iš namų į mokymosi vietą, į darbą, į dienos centrus ar sveikatos priežiūros įstaigas. Į asmeninio asistento paslaugą turi teisę neįgalieji, kurie:

- turi regėjimo negalią, judumo negalią arba protinę/mokymosi negalią;
- sunkia protinę negalią;
- neįgalūs vaikai nuo 5 iki 18 metų amžiaus.

Didžiausias asmeninio asistento darbo valandų skaičius yra 40 val. per savaitę. Tik studijuojantys ir regėjimo negalią turintys asmenys gali pretenduoti į didžiausią asmeninio asistento darbo valandų skaičių, kurios gali būti išnaudojamos per visą dieną. Kitose situacijose paslaugos teikiamos skirtingą laiką. Pavyzdžiui, darbuotojai gali naudotis asmeninio asistento paslaugomis iki 15 val. per savaitę, bet tik tam, kad nuvyktų į darbo vietą. Asmenys, lankantys mokyklą arba reguliariai lankantys dienos centrus ar kitas socialinės reabilitacijos įstaigas, arba reguliariai užsiimantys kokia nors veikla, pavyzdžiui, dirbantys NVO, sportuojantys, dalyvaujantys popamokinėje veikloje ir pan., gali pretenduoti į iki 10 val. per savaitę asmeninio asistento paslaugą – taip pat tik nuvykti į tam tikrą vietą. Asmenys, kurie reguliariai gauna medicinos paslaugas (bent kartą per savaitę) arba lanko reabilitaciją, gali pretenduoti į 20 val. per savaitę asmeninio asistento paslaugą, bet irgi tik nuvykti į tam tikrą vietą. Įvairūs asmeninio asistento paslaugos tipai gali būti sumuojami, tačiau bet kokių atvejų negali viršyti nustatytos didžiausios trukmės ribos – 40 val. per savaitę.

Asmeninio asistento darbdavys yra savivaldybė. Pats paslaugos naudotojas negali būti darbdavys. Užsienyje asmeninio asistento paslauga neteikiama. Tam reikia pasitelkti šeimos narius, draugus arba savanorius. Asmeninių asistentų skaičius vienam paslaugos gavėjui yra tik vienas. Asmeniniais asistentais gali būti šeimos nariai.

Neįgalųjį lydinčiam asmeniui – asmeniniam asistentui – viešasis transportas, išskyrus oro susisiekimą ir taksi, taip pat nemokamas.

²⁷ Kanados Ontarijo provincijos vyriausybė. *Supportive housing options*: <https://www.ontario.ca/page/long-term-care-options>; Ten pat. *Home and community care*: <https://www.ontario.ca/page/homecare-seniors>; Kanados vyriausybė. *Government of Canada announces funding to train 4,000 personal support worker interns, support sector*: <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/news/2020/12/government-of-canada-announces-funding-to-train-4000-personal-support-worker-interns-support-sector.html>

Paslaugos gavėjo situacija yra vertinama kartą per metus. Tai atlieka savivaldybių socialinių paslaugų tarnybos²⁸.

Naujoji Zelandija

Pagalbos namuose ir bendruomenėje paslaugas gali gauti asmenys iki 65 metų. Tai apima namų ūkio tvarkymą ir asmeninę priežiūrą. Dėl to reikia kreiptis į poreikių vertinimo koordinavimo tarnybą. Kai pasirenkamas pagalbos namuose ir bendruomenėje paslaugos teikėjas, poreikių vertinimo koordinavimo tarnyba su juo susisiečia ir nusiunčia informaciją apie klientą. Paslaugos teikėjas sudaro klientui individualų planą. Asmenims, vyresniems nei 65 metai, pagalbos paslaugas daugeliu atvejų finansuoja vietinės sveikatos valdybos.

Vadinamasis individualizuotas finansavimas (angl. *individualised funding*) suteikia neįgaliesiems galimybę tiesiogiai tvarkyti savo neįgalumo paramą. Individualizuotas finansavimas prieinamas asmenims, kurie: jau gauna pagalbos namuose ir bendruomenėje paslaugas; atokvėpio (*respite*) paslaugas. Individualizuotas finansavimas padidina neįgaliojo galimybes pasirinkti ir kontroliuoti pagalbą. Neįgalusis gali pats susirasti pagalbos darbuotojus, juos pasamdyti, planuoti, kaip panaudoti pagalbai skirtas lėšas ir pan. Pagalbos darbuotojai gali būti šeimos nariai, tačiau už atokvėpio paslaugas kartu gyvenantiems šeimos nariams mokėti iš individualizuoto finansavimo lėšų negalima²⁹.

Nyderlandai

Savivaldybės atsakingos už tai, kad žmonės galėtų gyventi savarankiškai ir kuo ilgiau dalyvautų socialiniame gyvenime. Savivaldybės atsižvelgia į tai, kaip asmenys su negalia gali padėti patys sau ir kaip jiems gali padėti šeima, draugai arba kaimynai. Jei to reikia, savivaldybės gali siūlyti pagalbą namuose pagal 2015 m. Socialinės paramos įstatymą, tokią, kaip kasdienės veiklos programą, pagalbą namuose arba neformalių slaugytojų paramą. Taip pat savivaldybės teikia bendrą informaciją ir patarinėja.

Pagal Sveikatos draudimo įstatymą galima gauti medicininę slaugą ir priežiūrą namuose. Asmeninė priežiūra, pavyzdžiui, pagalba nusiprausti, taip pat įtvirtinta šiuo įstatymu. Už tai atsakingi apylinkės slaugytojai. Jie įvertina priežiūros poreikį ir kartu su klientu sudaro priežiūros planą. Priežiūra namuose ir asmeninė priežiūra sudaro standartinį priežiūros paketą. Pagrindinė apylinkės slaugytojų užduotis – teikti priežiūros paslaugas. Tai apima ir susisiekimą su savivaldybe bei kliento priežiūros poreikių koordinavimą. Apylinkės slaugytojai siūlo paramą medicininės slaugos forma ir pagalbą gerovės bei būsto klausimais.

Asmenys, kuriems reikia priežiūros visą parą, turi teisę į apgyvendinimą globos institucijoje. Tokių asmenų sveikatos būklė vertinama pagal medicininius rodiklius, nustatytus Ilgalaikės slaugos įstatyme. Kita vertus, šie asmenys gali ir toliau gyventi savo namuose, kol gali būti teikiama tinkama priežiūra ir kol priežiūros namuose išlaidos neviršija jų gyvenimo globos institucijoje išlaidų.

Neįgaliajam ar senyvam asmeniui taip pat yra galimybė pirkti paslaugas pačiam, naudojant vadinamąjį asmeninį biudžetą (ol. *persoonsgebonden budget*) dėl tokių priežasčių, kaip, pavyzdžiui:

- asmuo pageidauja priežiūros paslaugas gauti iš asmens, su kuriuo gerai sutaria;
- paramos reikia ne vienu metu, t. y. ne vienodomis valandomis;
- reikia tokios paramos, kurios savivaldybė dar negali suteikti.

Su asmeninio biudžeto lėšomis galima atlikti šiuos veiksmus:

²⁸ *Invaliditātes likums*: <https://likumi.lv/ta/id/211494-invaliditates-likums>; *Personal Assistance Legislation in Latvia*: <https://enil.eu/news/disability-watchdog-personal-assistance-legislation-in-latvia/>; European Network on Independent Living (ENIL). *Personal Assistance Tables*

²⁹ Naujosios Zelandijos sveikatos apsaugos ministerija. *Home and Community Support Services*: <https://www.health.govt.nz/your-health/services-and-support/disability-services/types-disability-support/home-and-community-support-services>; Ten pat. *Individualised Funding*: <https://www.health.govt.nz/your-health/services-and-support/disability-services/types-disability-support/individualised-funding-funded-ministry-health>

- kasdienė veikla;
- mobili parama;
- atokvėpio parama, daugiausia neformaliai slaugytojui, kai jam reikia pailsėti;
- pagalba namuose;
- pagalba medicinine technika;
- būsto pritaikymas, tačiau tik tuo atveju, jei asmuo yra patalpų savininkas.

Kreiptis dėl asmeninio biudžeto galima per priežiūros specialistą. Galima taip pat kreiptis dėl asmeninio biudžeto vaikui. Daugeliu atvejų šios paslaugos gavėjas turi primokėti iš savo lėšų už sveikatos priežiūrą arba būsto pritaikymą. Priemokos dydis priklauso nuo asmeninio biudžeto gavėjo amžiaus ir šeiminės padėties³⁰.

Norvegija

Socialinių paslaugų įstatymas (norv. *Sosialtjenesteloven*)³¹ nustato, kad savivaldybės turi suteikti neįgaliesiems asmenims visas reikalingas paslaugas arba, jei jos tokių paslaugų suteikti negali, tada pasirūpinti, kad tokios paslaugos būtų prieinamos iš kitų šaltinių. Paprastai su asmenimis, kuriems yra reikalinga ilgalaikė pagalba (paslaugos), yra sudaromas individualus paslaugų teikimo planas. Tokio plano sudarymu rūpinasi savivaldybė, įtraukdama ir kitas atsakingas institucijas.

Vis dėlto nevyriausybinis sektorius Norvegijoje akcentuoja, kad neįgaliųjų integracija nėra pakankamai sklandi, todėl įvairios iniciatyvinės grupės kuria paslaugas neįgaliesiems, kurių teikimas, jų manymu, iš viešojo sektoriaus pusės yra nepakankamas. Pavyzdžiui, pačių neįgaliųjų asmenų įkurti kooperatyvai teikia paslaugas kitiems neįgaliesiems, įskaitant ir individualizuotas asmeninio asistento paslaugas. Tokių organizacijų siūlomi asmeniniai asistentai padeda asmenims su negalia namų ir darbo aplinkoje, leidžiant laisvalaikį, dalyvaujant bendruomenės veikloje, keliaujant ir pan. Gaunantys paslaugas iš tokių organizacijų asmenys neturi už jas papildomai mokėti, kadangi šios paslaugos gali būti apmokamos iš savivaldybės lėšų³². Minėtų organizacijų teisę teikti atitinkamas individualizuotas asmeninio asistento paslaugas įtvirtina Pacientų ir vartotojų teisių įstatymo (*Lov om endringer i pasient- og brukerrettighetsloven*) 2014 m. birželio 20 d. pakeitimas³³.

Prancūzija

Pirmas teisės aktas dėl neįgaliųjų įgalinimo priimtas dar 1975 m. Papildomų nuostatų atsirado 2005 m. priėmus kitą įstatymą ir šio įstatymo lydimojusius teisės aktus.

Neįgaliųjų kompensacijos išmoka (pranc. *prestation de compensation du handicap*) yra finansinė parama, kurią skiria departamentas (departamento neįgaliųjų asmenų namai). Ji leidžia kompensuoti išlaidas, susijusias su savarankiškumo praradimu. Išmoka apima 5 pagalbos tipus (žmogaus, techninę, būsto pritaikymą, transporto ir specifinę pagalbą, pavyzdžiui, pagalbinių gyvūnų). Neįgaliųjų kompensacijos išmoka gali būti skiriama visam gyvenimui, jei sveikatos būklė negerėja. Mažiausia išmokos skyrimo trukmė – vieneri metai. Tam, kad būtų skirta ši išmoka, asmuo turi atitikti savarankiškumo praradimo, amžiaus, išteklių ir gyvenamosios vietos kriterijus.

Asmuo turi negalėti visiškai vykdyti kasdienės veiklos (pavyzdžiui, prižiūrėti save). Taip pat jam turi būti sunku vykdyti mažiausiai 2 svarbias kasdienes veiklas (pavyzdžiui, prižiūrėti save ir bendrauti su kitais). Asmuo turi būti mažiau nei 60 metų amžiaus (asmuo nuo 60 metų gali pretenduoti į personalizuotą savarankiškumo išmoką (*allocation personnalisée d'autonomie*)). Pretenduoti į

³⁰ Nyderlandų vyriausybė. *Living independently for longer*: <https://www.government.nl/topics/care-and-support-at-home/living-independently-for-longer>; *The Netherlands: Health and Personal Social Services for People with Disabilities State Report*: <http://nda.ie/nda-files/Health-and-Personal-Social-Services-for-People-with-Disabilities-in-The-Netherlands1.pdf>; Amsterdamo savivaldybė. *Apply for a personal budget*: <https://www.amsterdam.nl/en/health-care/personal-budget/>; European Network on Independent Living (ENIL). *Personal Assistance Tables*

³¹ *Sosialtjenesteloven*: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-12-18-131>

³² *Innovative Practices 2015 on Independent Living and Political Participation*. Uloba - Norway: <https://zeroproject.org/practice/uloba-norway/>

³³ *Lov om endringer i pasient- og brukerrettighetsloven*: <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2014-06-20-41>

išmoką gali ir vyresni nei 60 metų asmenys, jei jie atitiko išmokos skyrimo sąlygas iki jiems sukako 60 metų arba jeigu jie dirba. Vaikas iki 20 metų ir gaunantis neįgalaus vaiko mokymosi išmoką taip pat gali pretenduoti į neįgalųjų kompensacijos išmoką.

Neįgalųjų kompensacijos išmoka skiriama neatsižvelgiant į asmens išteklius, nors nuo išteklių priklauso skiriamos sumos dydis. Jei ištekliai neviršija 27 007 EUR per metus, skiriama didžiausia išmokos suma, t. y. kompensuojama 100 proc. pagalbos tipo. Jei asmens ištekliai viršija 27 007 EUR per metus, kompensuojama 80 proc. pagalbos tipo. Išmoką galima gauti tiek gyvenant namuose, tiek institucinės globos įstaigoje. Taip pat privaloma gyventi Prancūzijoje 3 mėn. per metus, tačiau kai kuriais atvejais, pavyzdžiui, jei asmuo gyvena užsienyje ir ten studijuoja arba užsienyje mokosi profesinėje mokykloje, jam šis reikalavimas netaikomas.

Kaip minėta, yra 5 pagalbos tipai. Pirmojo tipo – žmogaus pagalba – leidžia mokėti atlyginimą už paslaugas namuose arba kreiptis pagalbos į šeimos narį, kuriam už šias paslaugas kompensuojama.

1 lentelė. Žmogaus pagalbos tarifai Prancūzijoje

Pagalbos tipas	Visas kompensavimo tarifas	Ne visas kompensavimo tarifas
Tiesioginė trečiojo asmens pagalba	100 proc., tačiau ne daugiau kaip 14,21 EUR per val. arba 14,91 EUR per val., kai atliekami slaugos veiksmai arba veiksmai su endotrachėjiniu vamzdeliu	80 proc., tačiau ne daugiau kaip 14,21 EUR per val. arba 14,91 EUR per val., kai atliekami slaugos veiksmai arba veiksmai su endotrachėjiniu vamzdeliu
Tam tikrų paslaugų delegavimas	100 proc., tačiau ne daugiau kaip 15,63 EUR per val. arba 16,40 EUR per val., kai atliekami slaugos veiksmai arba veiksmai su endotrachėjiniu vamzdeliu	80 proc., tačiau ne daugiau kaip 15,63 EUR per val. arba 16,40 EUR per val., kai atliekami slaugos veiksmai arba veiksmai su endotrachėjiniu vamzdeliu
Sutartų paslaugų teikimas	100 proc., tačiau ne daugiau kaip 17,77 EUR per val. arba tiek, kokia yra nustatyta suma tarp paslaugos teikėjo ir departamento	80 proc., tačiau ne daugiau kaip 17,77 EUR per val. arba tiek, kokia yra nustatyta suma tarp paslaugos teikėjo ir departamento
Šeimos pagalbininkas	100 proc. ir kompensacija, sudaranti 3,99 EUR per val. arba 5,98 EUR per val., jei pagalbininkas sumažina savo profesinės veiklos apimtį arba visai jos atsisako	80 proc. ir kompensacija, sudaranti 3,99 EUR per val. arba 5,98 EUR per val., jei pagalbininkas sumažina savo profesinės veiklos apimtį arba visai jos atsisako

Šaltinis: Service-Public.fr

Be to, kurtiesiems, kuriems reikia komunikavimo įrangos ir tam reikia kito asmens pagalbos, gali būti mokama 410,28 EUR per mėn. Akliesiems gali būti mokama fiksuota suma už 50 val. per mėn., t. y. 683,80 EUR.

Asmeniniai asistentai gali dirbti komandoje, kurią sudaro kiti asmeniniai asistentai, šeimos pagalbininkai, taip pat medicinos slaugytojai, kineziterapeutai, ergoterapeutai, gydytojai bei sporto, kultūros ir meno sričių specialistai.

Asmeninių asistentų darbą reglamentuoja individualių darbdavių samdomų darbuotojų kolektyvinė sutartis. Joje numatytas atlyginimo dydis. Visas asmeninio asistento darbo laikas – 40 val. per savaitę, tačiau už viršvalandžius mokamas padidintas atlyginimas. Asmeniniam asistentui neprivaloma turėti kokį nors diplomą. Asmeninio asistento darbo sąlygas ir užduotis nustato neįgalus asmuo, atsižvelgdamas į savo poreikius³⁴.

³⁴ Service-Public.fr. Prestation de compensation du handicap: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F14202>; Prestation de compensation du handicap: <https://handicap.gouv.fr/les-aides-et-les-prestations/prestations/article/prestation-de-compensation-du-handicap-pch>; Assistant personnel de compensation:

Slovėnija

Teisės aktas dėl asmeninių asistentų įsigaliojo nuo 2019 m. pradžios. Iki tol tai buvo tik bandomasis projektas, prieinamas keletui paslaugų naudotojų.

Asmeninės pagalbos pagrindiniai principai: pagarba naudotojui ir jo savarankiškumas; laisvė pasirinkti asmeninę pagalbą ir jos teikimą; individualizuota parama; lygios galimybės ir prieinamumas.

Asmeninio asistento paslaugų gavėjai yra:

- asmenys, kuriems reikia pagalbos gyvenant savarankiškai arba su savo šeimomis;
- asmenys, kuriems reikia pagalbos mokantis, dirbant ir socialiniame gyvenime;
- yra nuo 18 iki 65 metų amžiaus, nebent asmuo turėjo asmeninį asistentą iki jam sukako 65 metai, – tuo atveju teisė turėti asmeninį asistentą išlieka;
- negyvena globos institucijoje;
- asmenys, kuriems reikia mažiausiai 30 val. asmeninio asistento paslaugos per savaitę.

Teisės į asmeninį asistentą įgyvendinimo procedūra yra tokia: neįgalusis užpildo nustatytos formos blanką, kuriame nurodo asmeninę informaciją ir pripažįsta, kad pusę savo slaugos išmokos jis atiduoda asmeninio asistento paslaugai. Naudotojas siunčia užpildytą blanką į savo socialinio darbo centrą, kuris atsiunčia ekspertų komitetą, kurį sudaro 3 asmenys (socialinis darbuotojas arba psichologas, medicinos ekspertas ir neįgalus asmuo). Komiteto nariai įvertina naudotojo poreikius ir pateikia nuomonę, į kurią atsižvelgiama nustatant, kiek valandų asmeninio asistento paslaugos naudotojui reikės per savaitę. Tuo remiantis asmeninio asistento paslaugų teikėjas parengia planą, kurį sudaro reikėsimų paslaugų sąrašas, asmeninio asistento darbo valandų skaičius, taip pat asmeninių asistentų skaičius. Tikimasi, kad naudotojas pats susiras asmeninį asistentą, nors paslaugų teikėjai gali padėti tai padaryti³⁵.

Suomija

Asmeninio asistento paslaugų asmenims su negalia teikimą organizuoja ir administruoja savivaldybės. Prieš kreipdamasis dėl atitinkamos paslaugos gavimo, asmuo turi pateikti savo asmens sveikatos priežiūros įstaigos pažymą, patvirtinančią, kad dėl savo sveikatos būklės tokios paslaugos asmeniui yra reikalingos. Turėdamas atitinkamą pažymą asmuo turi kreiptis į savo savivaldybės socialinį darbuotoją, kuris padeda užpildyti atitinkamą paraišką dėl asmeninio asistento paslaugų teikimo. Kokios paslaugos gali būti suteiktos asmeniui, sprendžia savivaldybė. Asmuo gali skųsti savivaldybės sprendimą, jei, jo nuomone, jam buvo paskirtos netinkamos paslaugos.

Asmeninio asistento paslaugų teikimo teisinis statusas yra įtvirtintas Neįgaliųjų paslaugų ir pagalbos įstatyme (suom. *Laki vammaisuuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista*)³⁶. Vadovaujantis minėto įstatymo nuostatomis, asmeninė pagalba reiškia būtiną pagalbą sunkią negalią turinčiam asmeniui namuose ir ne namuose:

- kasdienėje veikloje;
- darbe ir mokymesi;
- pomėgiuose;
- dalyvaujant socialiniame gyvenime ir palaikant socialinę sąveiką.

Organizuojant asmeninę pagalbą, turinčiu sunkią negalią laikomas asmuo, kuriam dėl ilgalaikio ar progresuojančio sužalojimo ar ligos būtinai ir pakartotinai reikalinga kito asmens pagalba aukščiau nurodytai veiklai atlikti. Asmeninė pagalba turi būti teikiama kasdienei veiklai, darbui ir

<http://aidantpro34.blogs.apf.asso.fr/media/01/01/1071246589.pdf>; European Network on Independent Living (ENIL). *Personal Assistance Tables*

³⁵ *Personal Assistance Act becomes a reality in Slovenia*: <https://enil.eu/news/personal-assistance-act-becomes-a-reality-in-slovenia/>; European Network on Independent Living (ENIL). *Personal Assistance Tables*

³⁶ *Laki vammaisuuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista*: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

mokymuisi tiek, kiek ji yra būtina neįgaliam asmeniui. Asmeninė pagalba teikiama mažiausiai 30 val. per mėn., nebent pakanka mažesnio valandų skaičiaus, kad būtų užtikrintas esminis sunkios negalios asmens pagalbos poreikis.

Spręsdama dėl asmeninės pagalbos organizavimo ir asmeninės pagalbos teikimo būdų, savivaldybė turi atsižvelgti į pačių neįgalių asmenų nuomonę ir pageidavimus, taip pat į individualų pagalbos poreikį, apibrėžtą neįgaliajam teikiamų paslaugų plane.

Asmeninio asistento teikiamas paslaugas apmoka pats šias paslaugas gaunantis asmuo (ar jo atstovas), kuris yra laikomas ir asmeninio asistento darbdaviu, o vėliau išlaidas jam kompensuoja savivaldybė. Taip pat savivaldybė asmeniui gali išduoti čekį atitinkamų paslaugų apmokėjimui. Be to, savivaldybės gali pasirinkti pačios pirkti pagalbos paslaugas neįgaliesiems asmenims iš viešųjų ar privačių paslaugų teikėjų arba organizuoti pačią paslaugą, arba dėl jos susitarti (bendradarbiauti) su viena ar keliomis kitomis savivaldybėmis.

Įstatymas taip pat nustato, kad neįgalaus asmens giminaitis ar kitas artimas asmuo negali būti asmeniniu asistentu, nebent tai būtų laikoma geriausia dėl paties neįgaliojo interesų (dėl ypač rimtos priežasties).

Švedija

Švedijoje trys neįgalių asmenų kategorijos gali gauti asmeninio asistento pagalbą. Tai yra asmenys su protine negalia (autizmu ir pan.), asmenys su ilgalaikiais arba negrįžtamo pobūdžio smegenų pažeidimais, kiti asmenys su sunkia fizine ar protine negalia, kuri nesusijusi su natūraliu senėjimo procesu ir dėl kurios jie patiria sunkumų kasdieniame gyvenime.

Gali būti teikiama tik tam tikro pobūdžio asmeninė pagalba, kuri iš dalies priklauso nuo to, kur asmuo gyvena ir ar tam tikra pagalba jam yra būtina. Pavyzdžiui, pagalba daržininkauti asmeniniame darže negali būti teikiama Gotlando saloje, kur daržininkavimas yra draudžiamas. Taip pat pagalba įlipti ar išlipti iš automobilio gali būti teikiama tik jei kelionė yra būtina. Asmeninio asistento pagalba taip pat negali būti naudojama sniego kasimui. Taigi iš esmės asmeninio asistento pagalba turi būti griežtai apibrėžta, t. y. nustatoma, kokias konkrečias funkcijas asistentas atlieka dirbdamas su negalią turinčiu asmeniu.

Galimybė gauti asmeninio asistento paslaugas priklauso nuo konkrečios savivaldybės finansinio pajėgumo, t. y. vienos savivaldybės gali teikti paslaugas platesniam asmenų ratui nei kitos. Savivaldybių paskirti socialiniai darbuotojai kartu su medicinos specialistais vertina asmenų paraiškas dėl asmeninio asistento paslaugų teikimo. Asmeninio asistento paslaugos asmeniui su negalia paprastai suteikiamos dvejų metų laikotarpiui. Taigi asmens paraiška yra iš naujo persvarstoma kas dvejus metus.

Asmeninio asistento paslaugos yra finansuojamos mišriu būdu. Bazinį valandų skaičių (iki 20 val. per savaitę) apmoka savivaldybė. Už laiką, viršijantį bazinį valandų skaičių, apmoka vyriausybė. Asmeniui su negalia gali būti suteikimas asmeninis biudžetas asistento paslaugoms apmokėti. Asistento paslaugas taip pat gali administruoti atitinkamų paslaugų tiekėjų kooperatyvai. Be to, asmeninio asistento paslaugų teikimą gali organizuoti ir pačios savivaldybės. Atitinkamas paslaugas teikiantys kooperatyvai ar privačios įmonės turi būti specialiai akredituoti šiai veiklai.

Asmeninio asistento paslaugas negalią turinčiam asmeniui gali teikti ir jo šeimos nariai, tačiau su tam tikrais apribojimais. Pavyzdžiui, jei toks šeimos narys vyksta su negalią turinčiu asmeniu atostogų, už tokias paslaugas jam nėra apmokama³⁷.

Šveicarija

Asmeninio asistento paslaugos nėra finansuojamos nei valstybės, nei kantonų ar vietos valdžios institucijų. Paslaugos finansavimas suteikiamas pagal privalomą neįgalumo draudimą, kuris užtikrina pagrindinius daugelio asmenų su negalia poreikius³⁸. Už neįgalumo draudimą atsakingas

³⁷ ENIL Personal Assistance Survey. Sweden: https://enil.eu/wp-content/uploads/2013/02/18.-PA-table_Sweden.pdf

³⁸ European Network on Independent Living (ENIL). *Personal Assistance Tables*

Federalinio vidaus reikalų departamento Socialinio draudimo biuras³⁹. Asmeninio asistento poreikį vertina neįgalumo draudimo ekspertai. Apdraustam asmeniui apmokamos tik tos paslaugos, kurias teikia asmeninis asistentas pagal darbo sutartį. Šioje sistemoje apdraustas asmuo yra darbdavys, o asmeninis asistentas jo darbuotojas. Su darbo teise susijusius elementus, pavyzdžiui, darbo užmokesčio mokėjimą ligos atveju, atostogų apmokėjimą, sutarties terminą ir kt. sprendžia sutarties šalys. Darbo santykius reglamentuoja Civilinio kodekso nuostatos, susijusios su darbo sutartimi⁴⁰. Socialinio draudimo įmokos turi būti mokamos kaip ir bet kuriame darbe pagal teises nuostatas.

Asmeninės pagalbos išmokos dydis apskaičiuojamas atsižvelgiant į reikalingą žmogui su negalia laiką, taikant valandinį bazinį dydį – 30,54 EUR per val., o jei reikalingas asmeninis asistentas su specifine slaugytojo kvalifikacija – 45,81 EUR per val. Naktinės priežiūros įkainis – 81,46 EUR už naktį. Skiriamas maksimalus asmeninio asistento valandų skaičius gali būti 8 val. per dieną, įskaitant fiksuotą 2 val. sumą per naktį. Nakties metas apibrėžiamas nuo 22 val. iki 6 val., o paslauga šiomis valandomis finansuojama tik tokiu atveju, jei žmogaus su negalia situacija gali kelti pavojų jo gyvybei, pavyzdžiui, kvėpavimo sutrikimai ir kt. Asmeninės pagalbos išmoka mokama tiesiogiai apdraustajam asmeniui, pateikus mėnesinio laikotarpio sąskaitą faktūrą. Joje turi būti nurodytos faktiškai dirbtos darbo valandos ir gali būti nurodytas tik atgalinis laikotarpis iki ankstesnių 12 mėnesių⁴¹. Į apmokamą sumą įeina darbuotojo ir darbdavio socialinio draudimo įmokos, atostoginiai pinigai.

Asmenų su negalia sąlygas reglamentuoja Neįgaliųjų lygybės įstatymas, kurio tikslas – užkirsti kelią diskriminacijai, nustatyti pagrindines sąlygas, palengvinančias neįgaliųjų socialinį gyvenimą, ugdymą, išsilavinimo ar darbo galimybes. Įstatyme nurodyta, kokiais atvejais galima kreiptis dėl kompensacijos ar tam tikrų kliūčių, pavyzdžiui, neprieinamumo neįgaliesiems, šalinimo⁴². Taip pat neįgaliesiems sumažinti medicinos išlaidų mokesčiai, atleidžiama nuo karo mokesčių, suteikiamos pagalbinės priemonės, tokios, kaip neįgaliųjų vežimėliai, klausos aparatai, protezai ir kt., suteikiamos nuolaidos įėjimui į teatrus, muziejus, baseinus ir kt., transporto priemonės parkavimui, telekomunikacijoms, viešajam transportui, o pateikus neįgaliojo keliautojo kortelę, gali būti suteikiama nemokama kelionė ir lydinčiam asmeniui⁴³.

Asmuo su negalia gali pats pasirinkti asmeninį asistentą ir įvertinti, ar teikiamos paslaugos galės patenkinti jo poreikius ir suteikti jam reikiamą pagalbą. Asmeninio asistento paslaugų teikti negali tiesioginiai šeimos nariai, t. y. sutuoktinis, tėvai, vaikai ar kiti giminačiai, profesinės organizacijos, pavyzdžiui, ligoninės, reabilitacijos ar dienos centrai. Asmuo, teikiantis pagalbą, turi būti užsiimantis individualia veikla, taip pat negali būti registruotas toje pačioje gyvenamojoje vietoje kaip žmogus su negalia, kuriam reikalinga pagalba⁴⁴.

Asmeninio asistento paslaugos vaikams iki 18 metų ir asmenims, turintiems pažinimo ar protinių sutrikimų, yra labai ribotos, tačiau jas gali gauti, jei yra reikalinga pagalba įprastai kasdieniui veiklai atlikti, pavyzdžiui, valgyti, nusiprausti, apsirengti ir kt., kas paskatintų asmens savarankiškumą, dalyvavimą ir įsitraukimą į visuomenę, palengvintų žmogaus su negalia šeimos narių gyvenimą. Asmenys, vyresni nei 65 metų, vaikai iki 18 metų, turintys mažą arba vidutinį asmeninio asistento poreikį, arba laikinai nukentėjusieji nuo nelaimingų atsitikimų šios paslaugos gauti negali⁴⁵.

³⁹ Federalinis vidaus reikalų departamentas. *Office fédéral des assurances sociales*:

<https://www.edi.admin.ch/edi/fr/home/le-dfi/organisation/offices-federaux/office-federal-des-assurances-sociales.html>

⁴⁰ Federal Act on the Amendment of the Swiss Civil Code: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/en

⁴¹ Europos Komisija. Switzerland - Other invalidity-related cash benefits:

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1131&langId=en&intPageId=4827>

⁴² Bundesgesetz über die Beseitigung von Benachteiligungen von Menschen mit Behinderungen:

https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2003/667/de#art_2

⁴³ Réductions tarifaires pour personnes handicapées: <https://www.myhandicap.ch/fr/droit-personnes-handicapees/reductions-tarifaires-beneficiaires-ai/>

⁴⁴ Fragen und Antworten zum Assistenzbeitrag: <https://www.myhandicap.ch/recht-behinderung/invalidenversicherung/fakten-assistenzbeitrag/>

⁴⁵ Assurance-invalidité: [https://www.inclusion-handicap.ch/fr/themes/assurance-invalidite-\(ai\)-511.html](https://www.inclusion-handicap.ch/fr/themes/assurance-invalidite-(ai)-511.html)

Asmeninio asistento paslaugą gali gauti tie asmenys, kurie gauna bejėgiškumo pašalpą, yra prižiūrimi namuose, o ne tam tikroje socialinių paslaugų įstaigoje. Tam, kad gautų bejėgiškumo pašalpą, asmenys turi būti Šveicarijos nuolatiniai piliečiai, turi turėti sunkų, vidutinį ar lengvą bejėgiškumo laipsnį, o asmenys iki 18 metų turi atitikti vieną iš šių papildomų sąlygų be pirmiau nurodytų: reguliariai lankyti privalomą mokyklą įprastoje klasėje, profesinio mokymo įstaigą įprastoje darbo rinkoje arba kitą vidurinio išsilavinimo įstaigą; užsiimti profesine veikla įprastoje darbo rinkoje mažiausiai 10 val. per savaitę, naudotis intensyviosios terapijos pagalba mažiausiai 6 val. per savaitę. Jei asmuo draudžiasi nuo nelaimingų atsitikimų ir per jį gauna bejėgiškumo pašalpą, neįgalumo draudimas pašalpos jam nebemoka⁴⁶.

Vokietija

Vokietijoje įvairios pagalbos priemonės, prieinamos asmenims su negalia, yra teikiamos ir reglamentuojamos kiekvienoje federalinėje žemėje atskirai. Taip pat pažymėtina, kad įvairias pagalbos priemones, greta prieinamų valstybės/savivaldybių teikiamų paslaugų, Vokietijoje teikia daug įvairių NVO (bažnytinės, pasaulietinės ir t. t.). Visa tai sudaro neįgaliesiems prieinamos pagalbos visumą.

Kalbant atskirai apie asmeninės pagalbos teikimą, pažymėtina, kad tokia pagalba yra teikiama asmenims visose gyvenimo srityse (buityje, darbe, mokykloje, laisvalaikio leidime ir t. t.). Egzistuoja keli asmeninio asistento paslaugų teikimo variantai. Taip pat egzistuoja ir keli tokių paslaugų apmokėjimo variantai. Iki 2020 m. asistento pagalbą asmenys su negalia galėjo rinktis iš rinkoje šias paslaugas teikiančių asmenų. 2020 m. įstatymo lygmenyje reformavus paslaugų asmenims su negalia teikimo sistemą, įtvirtinta galimybė asistento paslaugas gauti iš valstybės⁴⁷. Kartu buvo įtvirtinta galimybė gauti ne tik pačiam asmeniui su negalia reikalingas asistento paslaugas, bet ir tėvams su negalia gauti vaikų priežiūros paslaugas.

Teisinį asistento paslaugų teikimo pagrindą sudaro Socialinio kodekso (vok. *Sozialgesetzbuch*)⁴⁸ IX knygos 78 ir 81 paragrafai. Asistento paslaugos gali būti teikiamos tiek vienam asmeniui, tiek ir asmenų grupei (pavyzdžiui, asmenims, gyvenantiems kartu).

Asistento paslaugas teikiantys asmenys registruojasi atitinkamose duomenų bazėse. Tokiose duomenų bazėse (tinklalapiuose) registruojasi tiek paslaugas norintys tiekti asmenys, tiek ir asmeninio asistento paslaugų ieškantys asmenys⁴⁹. Žmonės, ieškantys asistento paslaugų, gali kreiptis į specialias tarnybas (*Assistenzdienste*), kad atitinkamos asistento paslaugos jiems būtų surastos. Tokias paslaugas teikiančių subjektų sąrašas skelbiamas internete⁵⁰.

Asmenys, norintys teikti asmeninio asistento paslaugas, neprivalo turėti su šia sritimi susijusios išsilavinimo. Tačiau praktikoje tokias paslaugas teikiantys asmenys dažnai turi socialinio darbo, medicinos paslaugų ar pan. srities išsilavinimą.

Nuo 2020 m. sausio 1 d. asmeninio asistento paslaugos gali būti apmokamos keliais būdais. Visų pirma, asmuo gali gauti asmeninio asistento paslaugas natūra, t. y. už šias paslaugas asmuo nemoka, o už šių paslaugų teikimą paslaugos teikėjams sumoka atitinkamos institucijos (ligonių kasos, slaugos kasos ar pensijų draudimo fondai). Taip pat asmuo su negalia gali gauti atitinkamą pinigų sumą (išmoką), reikiamoms paslaugoms apmokėti. Iš šių lėšų asmuo gali apmokėti įvairias nustatytas paslaugas, įskaitant ir asmeninio asistento paslaugas⁵¹.

⁴⁶ Contribution d'assistance: <https://www.ahv-iv.ch/fr/Assurances-sociales/Assurance-invalidité-AI/Contribution-dassistance#qa-1237>

⁴⁷ Gesetz zur Stärkung der Teilhabe und Selbstbestimmung von Menschen mit Behinderungen (Bundesteilhabegesetz - BTHG): <https://www.buzer.de/s1.htm?g=BTHG&f=1>

⁴⁸ Sozialgesetzbuch 9 (SGB IX): https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_9_2018/_78.html

⁴⁹ Duomenų bazių pavyzdžiai: <http://www.assistentzboerse.de/>; <http://www.assistentz.org/index.html>; <https://www.assistentzjobonline.de/>

⁵⁰ Assistenzdienste: <http://www.adberlin.com/neu/weiterfuerende-informationen/assistentzdienste>

⁵¹ Familienratgeber. Persönliche Assistenz: <https://www.familienratgeber.de/schwerbehinderung/selbstbestimmt-leben/assistentz.php>

Ar negalią turintis asmuo turi teisę gauti tokią išmoką, nustato ligonių kasos, slaugos kasos, pensijų draudimo fondai, jaunimo reikalų tarnyba, socialinių reikalų tarnyba, darbo agentūra ir pan., priklausomai nuo kiekvieno asmens individualios situacijos, kadangi asmenys socialinį draudimą gali būti įgiję skirtingais būdais. Minėtą išmoką gali gauti tiek neįgalūs asmenys, tiek ir asmenys, kuriems gresia tam tikras neįgalumas. Todėl tai, ar asmeniui priklauso atitinkama išmoka, yra nustatoma individualiai. Tokia išmoka gali svyruoti nuo 200 iki 800 EUR per mėn.⁵².

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus patarėjas

Sigitas Daukša

Tel. (8 5) 239 6172, el. p. sigitas.dauksa@lrs.lt

Tyrimų skyriaus vyriausiasis specialistas

Tomas Lavišius

Tel. (8 5) 239 6181, el. p. tomas.lavisius@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.
© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2021

⁵² Familienratgeber. Persönliches Budget: <https://www.familienratgeber.de/schwerbehinderung/selbstbestimmt-leben/persoennesliches-budget.php>